

A siketvakok oktatásának hazai története 1856-tól napjainkig

Szerkesztői előszó

2022. februárjában dr. Simona Gerencer Pegan, a szlovén siketvakokat tömörítő szervezet, a DLAN titkára, kutatásban való részvételre kérte fel egyesületünket. Készülő publikációjához kért információkat arról, hogy Magyarországon miként alakult, fejlődött a siketvak személyek oktatása. Örömmel vállaltam a feladatot, s kezdtem anyaggyűjtésbe, interneten és a fővárosi könyvtárakban egyaránt. A talált szakirodalmakat a SVOE vezetőségével is megosztottam. Bennük fogalmazódott meg először a gondolat, hogy a frissen szerzett ismereteimet – rövidített formában – a Hírmondó olvasóinak is átadjam, így emlékezve meg a Siketvakok Világnapjáról.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy írásomban mindig a kornak megfelelő – az akkori könyvekből, folyóiratokból átvett – megnevezéseket használom a siketvak személyekre és az egyéb fogyatékosokkal élőkre nézve. Ez tehát nem tükrözi az én róluk szóló vélekedésemet.
(Taskovics Adél, szerkesztő)

A fogyatékoság nem a modernkor sajátossága. Mindig is előfordultak öröklött, avagy baleset következtében szerzett sérültségek. Az újkorban a társadalmi változások kihatnak a szellemi életre is. Agondolkodók szembeszálltak a középkori nézetekkel, igyekeztek átformálni az emberek szemléletét. Az oktatás elterjedésével a fogyatékosok is – bár nagyon lassú ütemben - egyre nagyobb figyelmet kaptak s a kornak megfelelően egyre több „gyógypedagógiai módszer” terjedt el.¹

Ezek a módszerek és a változás, melynek keretében a sérült gyermekek is helyt kaptak az iskolapadokban, két olyan folyamat, mely „kéz a kézben jár”. Fejlődéstörténetük tehát egymástól el nem választható.

A felvilágosodás, a humanizmus időszaka az európai szellem fényességes tavasza volt. Az emberhez méltó érzelmek, a gondolkodás és a kifejezések világossága ekkor kezdett előtérbe kerülni a kultúrában, a politikában. Tudatformálásban a három legfőbb író-gondolkodó-filozófus-

¹ Kovács Ildikó: Egy sajátos probléma megoldása magyar oktatás ügyben a XIX. században: siketek és vakok intézményes oktatásának kezdetei

publicista Voltaire, Rousseau és Diderot, akiknek hatása kimutatható hazánkban is. Legfilozofikusabb elme közöttük Diderot, (1713-1784), aki bölcseleti tanulmányaiban, regényeiben, szépirodalmi jellegű dialógusaiban és fő művében, a Nagy Enciklopédia szerkesztésében az értelem és érzelem összhangjához, a tudat korlátlan fejlődéséhez igyekezett utat mutatni. Életcélja ifjúkorától fogva a széles rétegek szakadatlan művelése volt. A tudósok, írók, költők vezéralaknak tekintették őt. A siketvakokról ilyen általános kijelentése volt: „A kifinomultabb érzékelésük nem veleszületett, hanem a sok gyakorlásnak köszönhető. Még a jó képességű siketvakok is lemaradnak az ismeretszerzésben. A megoldás jelnyelv kialakítása lenne, aminek alapja a tapintás. Használata kiskortól javasolt, teljes következetesség mellett; továbbá saját szótár és nyelvtan létrehozása szükséges.”²

Érdekes megemlíteni, hogy a 17. századig a társadalom együtt tudott élni a fogyatékosokkal, ekkortájt viszont általánossá vált a kirekesztés. 18. század végétől új jelenség, amikor az 1793-as francia alkotmány 21. cikkelye kikiáltja, hogy a róluk való gondoskodás már nem csupán egyéni erkölcsi, hanem társadalmi felelősség is. Huszadik század elején az I. világháború hatására sorra indultak el a rehabilitációs mozgalmak, az első rehabilitációs törvényt az Egyesült Államokban hozták 1919-ben. Kegyetlen viszont kimondani, hogy a 20. század a legszörnyűbb példát szolgáltatva. A II. világháború idején 250 ezer fogyatékos embert gyilkoltak meg, az 1970-es évekig több tízezret sterilizáltak akarata ellenére.

Szemléletváltás történt a II. világháború után, példázza ezt az ENSZ 1975. dec. 9-én elfogadott kiáltványa a fogyatékosokkal élők jogairól.³

Az első gyógyító-nevelő eljárások a siketnémák és a beszédhibások számára alakultak. A vakok, nyomorékok, értelmi fogyatékosok képzése később kezdődött meg, a XVIII. század végére alakultak ki az intézményes gyógyító- nevelő feltételek.⁴

Az egyidejű hallás-és látássérüléssel élő személyeket – jobb esetben – közéjük sorolták, ám a legtöbb helyen az a nézet tartotta magát, hogy taníthatatlanok. Általánossá vált a népoktatás igénye, ám mint az egész kontinensen, úgy hazánkban is a tankötelezettségről szóló törvény kizárta a fogyatékosokat a rendszerből. A deklaráltan minden állampolgárra érvényes iskolatörvények között nincs egy sem, amelyben ne lenne legalább egy paragrafus, amely így kezdődött: „kivéve azokat...”. A kivételhez sorolandók között a törvényhozók által akkor és ott fogyatékosnak minősített gyermekeket mindig felsorolták.

² Fogyatékoság Tudományi Tudásbázis III. rész Pajor Emese;Diderot ált. kijelentései a vak emberek jellemével kapcsolatban 3.1.1.2.

³Hattyár Helga: A magyarországi siketek nyelvelsajátításának és nyelvhasználatának szociolingvisztikai vizsgálata, 2008.

⁴ Kovács Ildikó: Egy sajátos probléma megoldása magyar oktatás ügyben a XIX. században: siketek és vakok intézményes oktatásának kezdetei

Cházár András (1745- 1816) ügyvéd 1790-ben megírta „Esedező levél” című írását, amelyben 44 pontban foglalta össze javaslatait, hogy javítson a jobbágyok sorsán, de a vakok, csonkák, bénák, stb. életén is. Példát mutatott, felajánlotta a rozsnói házát és vagyonának egy részét az intézet létrehozására, másokat is adományozásra buzdított. Végül nem Rozsnyón, hanem Vácott kapott helyet az intézet. Cházár András munkáját, igyekezetét nem ismerték el, méltó helyét az intézet történetében csak akkor nyerte el, amikor az a fennállásának 100. évfordulóját ünnepelte. Emlékére szobrot is állítottak.⁵

Magyarországon az intézményes gyógyító-nevelést nem előzték meg említésre méltó egyéni próbálkozások, azonban hatottak az objektív okok, azaz a társadalmi viszonyok által megszabott lehetőségek. E jelenségnek az oka, országunk elszigetelődöttségére és elmaradottságára vezethető vissza. Hazánk mintegy évszázaddal később érkezett el az intézményes gyógyító-nevelés időszakához. Igaz, a század első felében a siketnémák és vakok első intézete megnyitja kapuit, de kedvező feltételek e két területen is csak a század végefelé alakultak ki, az arányszám és az ellátottság tekintetében.⁶

Magyarországon 1802-ben nyílt meg az első létesítmény, a Váci Siketnéma Intézet, amely kizárólag számukra jött létre. A gyógypedagógia szakirodalma ezt az intézetet tartja úttörőnek, hiszen elsőként részesítette speciális oktatásban a fogyatékosokkal élők egy csoportját. Ezt követően a szórványos siketoktatás helyén kialakult egy államilag támogatott intézményhálózat. Ettől az időszaktól kezdve beszélhetünk olyan intézményrendszer kiépüléséről, amely a siketeken kívül a vakokat és az értelmi fogyatékosokat célozta meg, hogy beemelje őket a társadalomba. Az első hazánkban, aki a vakok tanításával foglalkozott, Beitl Rafael. Buzgalmának köszönhető a pesti vakok intézetének felállítása, melynek igazgatója volt 1825-1833-ig. Fontos lépéseket tett az 1825-1827 évi országgyűlésen Pozsonyban. Felhívta a figyelmet a vakok oktatására, adományokat gyűjtött az intézet megnyitására. Keveset tudunk munkájáról, de utódai és kortársai a vakokért tett fáradozásaiért nagyra értékelték. Pesten az intézet három diákkal, egy vak tanárral indult Beitl Rafael vezetésével. 1838-ban egy nagy árvíz megzavarta az intézet működését, terv készült egy új létrehozására. Ez 1842-1901-ig szolgálta a vakokat, amelyet 1873-ban államosítottak.

1892-ben az előrelátó, nagy műveltségű Mihályik Szidor megvásárolta a város szélén lévő csendes, Fischhoff-féle telket, melynek egy kis részén

⁵ Kovács Ildikó: Egy sajátos probléma megoldása magyar oktatás ügyben a XIX. században: siketek és vakok intézményes oktatásának kezdetei

⁵ Kovács Ildikó: Egy sajátos probléma megoldása magyar oktatás ügyben a XIX. században: siketek és vakok intézményes oktatásának kezdetei

⁶ Gordosné dr. Szabó Anna: Magyar Gyógypedagógiai történet a XX. századig

terül el a mai vakok iskolája. 1901. július 31-én kezdődött az átköltözés a Király utcai, két emeletes, klasszicista stílusban épült házból, melyet lebontottak, helyén ma a Zeneakadémia pompás épülete áll.⁷

A pesti Vakok Intézetének első tanára - aki maga is látássérült volt, Bécsben tanult - Hertelendy Gábor (1800-1844). Európa-szerte ismertté vált a kézművességre tanítási művészetével. Eleinte famunkákat, asztalosságot, cipészetet, esztergályosságot tanítottak. De "volt idő, mikor Pest legnagyobb, legújabb rendszerű és legdrágább szövőgépén a vakok Király ucai intézetének növendékei dolgoztak". A kosárfonást 1873-ban, a zongorahangolást 1875-ben, a gyékényfonást 1889-ben és a kefekötést 1890-ben kezdték tanítani. 1959-től a látássérültek szakmai képzését a Vakok és Gyengénlátók Országos Szövetsége szervezte, majd 1987-től ismét az iskolai oktatás keretébe került a látássérültek szakképzése."⁸

dr. Mihályik Szidor igazgató jelentős korszakos művében, „A Vakokról” c. munkájában írja, hogy a vakok intézetének mozgató lelke József nádor, aki nevezetes összegekkel gyarapította az intézet vagyonát, körlevéllel felkereste a püspököket, káptalanokat, városokat, megyéket. Mihályik felismerte a vakok korai, családi nevelésének jelentőségét, ő is azon szakemberek közé tartozott, akik a fogyatékosok iskoláskor előtti, csecsemőkori gyógyító-nevelésének úttörő hirdetői. A „Vakokról” című művében a siket-vakokkal is foglalkozott. Erről a problémáról, mint érdekességről számol be, és hogy meggyőzze az érdeklődőket a nevelés hatalmáról. Saját tapasztalata nincs is a siket-vakokról, de jelzi, hogy az egyik francia szaklap 1856-ban megjelent cikke alapján készítette a híradását. Meg kell említeni, hogy elsőként írt a magyar szakirodalomban a siket-vakok gyógyító-nevelő kísérleteiről.⁹

Vakok Nevelő és Tanintézetét 1825-ben alapították, az elsők között Európában. A szakmailag és tanulói létszámában is gyorsan fejlődő iskola számára épült a századfordulón az az épület, amelyben az iskola manapság is működik Hungária körút és az Ajtósi Dürer sor sarkán. Ezt az iskolát, a Vakok József Nádor Királyi Országos Intézetet 1905-33 között Herodek Károly gyógypedagógus vezette, (szül: 1873 -1969) akinek elvülhetetlen érdemei vannak a vakok magyarországi intézményes oktatásának megalapozásában. Az iskolapedagógiai munkájáról méltán híres világszerte. József Főherceg Nádort a magyar vak-ügy „Fészekrakójának” nevezi, akinek emlékéét őrzi ma is a „Nádor-terem”, amely igényes, sokszínű, értékes rendezvényeknek adott a múltban s ad helyet napjainkban is!

⁷ https://www.vakisk.hu/?page_id=51 Iskolánk rövid történeteIntézetünk alapításának éve 1825.

⁸ https://hertelendy.xyz/content/index.php/Hertelendy_G%C3%A1bor_1800_-_1844

⁹ Gordosné dr. Szabó Anna: Magyar Gyógypedagógiai történet a XX. századig

Mivel a siketvakok oktatása, nevelése a vakok intézetében kezdődött, de napjainkban is ott kapnak helyet a gyerekek, így elengedhetetlen, hogy megemlítsük a vakok intézetének főbb állomásait. 1901-től szinte hihetetlen fejlődés, átalakulás történt a Ház falai között. Herodek igazgatása alatt új tantervek készültek, könyvtár, országos kölcsönkönyvtár, szertárak, múzeum létesült. Énekkart, sportkör működött, eszperantó nyelvet is oktattak. Ezekben az években indult el a vak értelmi fogyatékosok tagozata. (Sokáig a siketnémákat is idesorolták, sőt! – „hülyének” is titulálták őket.)

A látási fogyatékosok intézményes gyógyító-nevelése a század végéig igen lassan fejlődött, ez még kedvezőtlenebb, mint a hallássérülteké, az eredmények még lassabban bontakoztak ki. A Magyarországon mintegy 18 ezer vaklétszámból a beiskolázottak száma 121 fő. A század végén felvetődik a gyöngénlátók különválasztása a vakoktól, a javaslat megvalósítására csak a XX. században, először 1908-ban került sor. A század végéig nem foglalkoztak értelmi fogyatékos vakokkal, majd először 1911-ben, és a siketvakokkal 1910-ben.

Az 1920. június 4-én aláírt Trianoni szerződés tovább nehezítette a gyógypedagógiai helyzetet, mivel az elcsatolt területeken számos intézet működött. (siketnémák: 16-ról-9-re, vakok intézete: 10-ről - 5-re csökkent)¹⁰

Hazánkban hivatalosan 1921-től terjed ki a tankötelezettség a fogyatékos tanulókra úgy, hogy a nyilvános iskolából ez a törvény is kizárja a gyermeket, ha:

1. oly szervi fogyatkozása van, amely a tanulmányokban való normális előrehaladást lehetetlenné teszi,
2. ragályos vagy undort keltő betegségben szenved,
3. elmebeteg vagy tompaelmējű,
4. a többi gyermek erkölcsiségét veszélyezteti.

A siketnémákról és vakokról nincs említés a törvényben, nem nyernek felvételt az elemi népiskolákba, mert a végrehajtás során testi fogyatékosnak tartják őket.¹¹

Az 1928/29-es tanévtől a gyöngénlátók oktatása is megkezdődött. Szintén ekkor indult el az óvodások képzése, foglalkoztatása egy külön e célból épült épületben. Sorra jelentek meg színvonalas szakmai dolgozatok, a főiskolai tanárképzésben komoly tekintélyt vívott ki az intézet tantestülete. Élénk kapcsolatok alakultak ki az európai, de a tengerentúli intézményekkel is.

A gyógypedagógusok képzése előtti időszakban (1802-1900) különféle tanfolyamok keretei között folyt a szakemberek képzése, az

¹⁰ Kovács Ildikó: Egy sajátos probléma megoldása magyar oktatás ügyben a XIX. században: siketek és vakok intézményes oktatásának kezdetei

¹¹ A gyógypedagógiai iskola „egységes tanterve” 1947–61 között GÁL ANIKÓ

intézményesüléshez viszont hosszú út vezetett. A vakok és a gyengeelméjűek tanítására 1897-től külön helyszínen képezték a szakembereket. 1918-ban létrejött a két különálló felsőfokú képző intézmény:

- polgári iskolai tanárképző
- polgári iskolai tanárképző főiskola

1928-ban Klebesberg Kunó egyesítette a két iskolát, a hallgatók négy év tanulmányi idő után kaptak polgári iskolai tanári oklevelet. A polgári iskolai tanítókat és tanárnőket 1928-1949 között Szegeden képezték egyetlen intézményben.¹²

Hasonlóan nagy ívű szakmai fellendülés majd dr. Méhes József igazgatása alatt történik, akinek 1962-ben megjelent Ophthalmodefektológia, majd 1990-ben a Tiflopedagógia (látássérültek: vakok és gyengénlátók pedagógiája) című tudományos műve.¹³

Fővárosban elsőként 1878-ban az Izraelita Siketnémák Országos Intézete jött létre. 1903-tól Debrecenben, 1906-tól már országszerte 16 intézményben tanulhattak siketnéma diákok, de siketvakok képzéséről ekkor még nem tudunk.

1898-ban szaklap indult, Magyar Gyógypedagógia címmel. 1900-ban 39724. számú rendelet létrehozta a Gyógypedagógiai Tanárképzőt. Elvégzése a siketnémák, vakok, gyengeelméjűek, illetve dadogók, hebegők oktatására jogosította fel a tanárokat. Ekkor sem merül fel a siketvakokkal való foglalkozás, speciális nevelés, oktatás. 1905-ben egy világhírű mű jelent meg magyar fordításban, Helen Keller siket-néma-vak leány önéletrajzának magyar kiadása, mely hatalmas közérdeklődést váltott ki. (Könyv címe: Csöndes, sötét világom, fordítója: Boros György unitárus püspök)¹⁴

Magyarországon a siketvakokkal való foglalkozás 1904-ben kezdődött, addig azt hitték, hogy ezek a lelkek képezhetetlenek, legtöbb esetben a szellemileg sérültek közé sorolták őket. Köztudott volt, hogy nagymértékben kirekesztve voltak a kommunikációs lehetőségekből, pedig míg a látássérült az érzékelési hiányosságait hallószervével tudja pótolni, a halláskárosult szemeinek metakommunikációs készségével kompenzálhatja sérült érzékszervének működésképtelenségét, addig a siketvak számára csak a tapintószervi érzékelés az egyedüli lehetőség a kapcsolatteremtésben. A részleges hallássérülteknek gyakran igen nagy segítség – ám az időben még nem volt beszerezhető - egyfajta hallásjavító eszköz. Ha ehhez gyengénlátás is társul, úgy az ajkáról való olvasás, és ennek inverze, a félig hangtalan beszéd-készség kifejlesztése

¹² Gyógypedagógus képzés intézményesülése Magyarországon

¹³ https://www.vakisk.hu/?page_id=51 Iskolánk rövid történetelintézetünk alapításának éve 1825.

¹⁴ Csicsics Anna: Siketnéma – ügy a századfordulós Magyarországon

sem okoz problémát. A teljesen siketvakok számára a kölcsönös információcsere az ujjak és a kézfelületek (tenyér, kézfej) segítségével hozható létre. A kéz körülírható részeinek megállapodásszerű érintésével alakítható ki egy olyan információkészlet, mellyel magasszintű gondolatközlés jöhet létre a siketvakok körében egymás között, vagy érzékszervileg egészséges embertársaikkal. Két mód is kínálkozik a fentiek megvalósítására. Az egyik az, hogy az ismert nagybetűket mintegy belerajzoljuk a tenyerükbe, a másik pedig az ún. "ujjalfabetika", mellyel a betűk megállapodás szerinti azonosítását a tenyér, vagy kézfej megfelelő helyeinek ujjhegygel való érintése révén érhetjük el, illetve közölhetjük beszélgetőtársunkkal. Sokan úgy vélik, hogy ez csak fáradságos munkával, hosszú ideig tartó tréninggel érhető el. A valóság azonban mást mutat; ez az ún. Lorm-ABC igen rövid idő alatt megtanulható, a folyamatos beszédkészség gyorsan elsajátítható. Ennek az alfabetikának a feltalálója Hyeronim Lorm, aki Morvaországban született 1821-ben, 1837-ben teljesen elveszítette hallását, abba kellett hagynia zenei tanulmányait. Mint író tevékenykedett a továbbiakban, de Ausztriaelleni kritikus hangvétele miatt el kellett hagynia hazáját. Hatvanéves korában elveszítette a látását is, ekkor kezdett hozzá a taktilis ABC megalkotásához. 1902-ben hunyt el. Módszere könnyen elsajátítható, ismétlésével és alkalmazásával pedig hidat verhetünk azon szakadék fölé, mely eddig a látókat a siketvakoktól, siketnémáktól, illetve ez utóbbiakat egymástól elválasztotta.¹⁵

Néptanítók Lapja 1928. 7-8 számában a vak-siketnémák oktatásáról Herodek Károly az alábbiakat írja: „A vak-siketnémák felé különösképpen akkor fordult a figyelem, amidőn Keller Helénnel, ezzel a tüneményes képességű amerikai vak-siket-néma kisasszonnyal olyan nagyszerű eredményeket tudtak felmutatni.....”

A vak-siketnéma gyerekekkel hazánkban 1910-11 tanév óta foglalkozik a Vakok József Nádor Királyi Országos Intézete, figyelemre méltó eredményeket értek el úgy a beszéd, mint az intellektuális képességek fejlesztése tekintetében. Az intézet hármas célt tűzött ki:

- beszélőképesség megindítását és fejlesztését
- valamely élethivatali pályára kiképzések
- a nevelőintézet elhagyása után további gyámolítások

Hangsúlyozta Herodek, hogy nagy segítség az is, hogy az intézeti vak gyerekek szívesen eltársalognak a kézbeírás rendszerével a vak-siketnémákkal. Vallja, hogy a kézbeírásos rendszer megnyitja a szellemi képességek fejlődésének egész területét. Lassan, lépésről lépésre haladva nyolc évi időtartam elégséges ahhoz, hogy a normális értelmi képességekkel bíró vak-siketnéma a beszédet elsajátítsa, környezetével

¹⁵ Szemelvények nemzetközi vakügyi folyóiratokból: Max Hauser: Beszéd a kezünkkel (A Der Weg c. svájci testvérlepből fordította: Kas László)

megértesse magát, sőt a környezet a mondanivalóját kézbeponozással közölni is tudja vele.

Herodek több végzett diákjára méltán büszke, hiszen ŐK igazi önellátók lettek. Kefekészítéssel, szőnyegszövésével, székfonással, zongora-hangolással keresték meg kenyerüket. „...Ők nem lesznek tisztán fogyasztói, hanem munkás tagjai a humanisztikus intézetnek...”¹⁶

1929-ben, az Iskolai értesítő büszkén számol be arról is, hogy a normális képességű vakokon kívül foglalkozik az intézet a gyengetehetségű és nagyothalló vakokkal és vak-siketnémákkal is.

Magyari Kálmánt Góts Ottó tanította beszédre, kosárfonásra pedig Szabó József kosárfonó mester képezte ki. Kilenc év alatt beilleszkedett az internátus életébe, bizonyos kultúrára tett szert s egy folyó tanévben 56 különböző kosarat készített.¹⁷ Büszkesége az intézetnek a vak Ungár Imre zongoraművész, aki rangos helyezéseket ért el nemzetközi szintű versenyeken is. Ő a Lovag Wechselmann-féle intézet növendéke volt.¹⁸

1931-ben a vakok intézetének nagy tartozása halmozódott fel, mint villanyszámla, élelmiszer, tejszámla, stb. Az intézet látó tisztviselői önként felajánlották segítségül fizetésük egy részét, de így is a reggelire már csak rántottlevest tudtak felszolgálni a gyerekeknek. Kértek volna állami segítséget, a szakértő is megállapította, hogy a kérés jogos, de egy vezető állásban lévő „miniszteriális” úr kijelentette: „nem adnak pénzt, mert a vakok ne konkurráljanak a látókkal....!”

Segítséget nem, de engedélyt kaptak az országos gyűjtésre, említésre méltó, hogy legnagyobb adakozók a kispénzű emberek voltak!

Boldogan számoltak be arról is, hogy „egy nemes lelkű pártfogónk adományára folytán növendékeink részére sikerült rádiót is felszereltetni!” Milyen hatalmas örömforrás volt ez az időkben!¹⁹

Érdekességként említésre méltó a mai embernek, hogy az intézet könyvtárának akkori vezetője Csokonay Vitéz Margit, a költő rokona.²⁰

Adler Simont, a zsidó vakok képzésének nagy mesterét kérték fel, hogy a világ első Braille rendszerű imakönyv létrejöttét megvalósítsa. A technikai kivitelezés ekkor nagyon nehéz, de az akadályt leküzdötték, az imakönyv tartalma 24 fejezetet tartalmazott, minden alkalomra használható. Kiemelik, hogy „... ezt az imakönyvet hazánk valamennyi vakja teljesen díjtalanul kaphatja meg”.²¹

Nálunk az első, szakszerű oktatásban részesülő siketvak gyermek 1904-ben Egri Margit, 8 éves leány volt, akivel Adler Simon – az akkori Wechselmann Intézet későbbi igazgatója – foglalkozott. Adler munkája

¹⁶ Néptanítók Lapja, 1928. 7-8 szám. Vak-siketnémák oktatása, Herodek Károly

¹⁷ Iskolai értesítő, Budapest Magyarországi Gyógypedagógiai Intézet Működése, 1929, 41-42.

¹⁸ Magyar Hírlap, 1932. márc.27.

¹⁹ Adler Simon-Iskolai értesítő, Bp-Magyarországi Gyógypedagógiai Intézetek Működése, 1907

²⁰ EstiKurir, 1931.dec.9. évfolyam, 289 szám

²¹ Egyenlőség, 1918. 08.31-35-36 szám. p.225. Kiadja a Pesti Izraelita Hitközség

ezzel az értelmes gyermekkel olyannyira eredményes volt, hogy a leány megtanulta a Braille írást-olvasást, kommunikálni tudott vak társaival, könyveket másolt,- 50 kötetet másolt a vakok könyvtárának - szabadidejében kézimunkázott. Később levelezést folytatott külföldön élő siketvak emberekkel, köztük Helen Kellerrel is.²²

A lány bal kezének 3. és 4. ujjának ujjperceibe betűzték a szavakat Braille-ben. A módszer sikeres volt, további 11 gyermeket tanítottak így.

Itthon először Adler Simon (1861 – 1930) foglalkozott a vak siketnémák oktatásával. Gyógypedagógus, aki tanítói oklevelének megszerzése után 1881-től az izraelita siketnémák országos intézetének tanára, 1907—től 1930-ig a Wechselsmann-féle vakok intézetének igazgatója volt.

Néhány értékes információ Wechselsmann Ignácról (1856-1903), a Vakok Intézetének alapítójáról. Ő volt a kivitelezője a Dohány utcai zsinagógának, olyan épületek kötődnek még a nevéhez, mint az Egyetemi Könyvtár, a Várkertbazár, a Fővámház. Mivel nem volt gyermeke, feleségével, Neuschloss Zsófiával együtt alapítványt hoztak létre, amelynek célja az volt, hogy vak gyermekek részére tanintézet épülhessen. Az 1 400 000 korona összegű adomány feltételül szabták, hogy az intézetben felerészt zsidó, felerészt keresztény gyermekeket gondozzanak. Érdekessége az épületnek a félköríves tetővel ellátott főbejárat díszítése, melyen a vakok Braille-írását utánzó, vésett feliratok láthatók. Ezek mind a vaksággal kapcsolatos bibliai idézeteket rejtenek: „Vezetek vakot...”, „Az Örökkévaló megvilágosítja a vakot...”, „Ki tesz látóvá vagy vakká...”, „Vak elé ne gördíts akadályt.” A Galambos Jenő készítette két kovácsoltvas oszlopfő eredetileg örökmécsesként szolgált. A bal oldali oszlopfő belső oldalán a felirat: „A vak gondolatát égi atyjára irányítsa”, a jobb oldalon lévő oszlopfőn: „Isten adja a szemnek a látást”. Galambos munkája az állatmotívumokkal, Braille-írással bíró bibliai és klasszikus magyar idézet-táblákkal díszített kerítés is.²³

Adler Simon évtizedeken át részt vett tanítói- népnevelési-gyermekvédelmi mozgalmakban, az Országos Izraelita Tanítóegyesületnek volt alelnöke. Szaktanulmányai nem csak hazánkban, több külföldi folyóiratban is megjelentek. A vak-siketnémák tanításáról szóló cikkét egy nyilvános gyermektanulmányi értekezletre írta, ahol fel is olvasta.²⁴ Említett értekezésében a következőket mondja: „Nem tartottam alkalmasnak a siketnémák ujjábécéjét, melyet eddigelé használtak a vak siketek tanítására, nemcsak azért nem, mert azt már a siketnémák tanításából is kiküszöbölték, de azért sem, mert elhatározott dolog volt, hogy Margit a lovag Wechselsmann-féle intézetébe kerül, hol vakok között fog élni. Márpedig itt minden növendék megtanulja a braille-írást, ezt

²² Ábel András: Siketvak gyermekek nevelés

²³ <https://bagyinszki.eu/archives/11821>

²⁴ In: Gyermek 1911. 5-6.szám, Budapest

akartam hát közlekedési eszközül fölhasználni.“ Hogy miért alkalmazta Adler a pontbetűk jelelését? - az ujjábécét azért ejtette el, mert azt a siketnémák tanításában is már kiküszöbölték. Súlyja ennek csak akkor volna, ha ő a jeleket mással, mondjuk hangos beszéddel helyettesítette volna. Ő azonban a jelek helyett ugyancsak jeleket, mégpedig tapintási jeleket adott tanítványának. Adler megokolásának a súlypontja ott van, hogy ő olyan nyelvet akart adni diákjának, melyet azok, akik között az életét eltölti, mindenkor valamennyien beszélnek, így ezért váltak Egri Margit nyelvéné a pontok milliói.

És vajon mi vezette Preusz Mór nyomdászt (1883-1944) a siketvakokkal való érintkezés módjának keresésében? Nyilvánvaló, hogy ő magához, a vakságához, általában a vakokhoz mérte a dolgokat, nem is gondolt látókra, mikor a pontábécé alkalmazásánál lyukadt ki. A Preusz-féle rendszer egyedüli előnyét az adja, hogy az a siketvakoknak az írni-olvasni tudó vakokkal való érintkezését megkönnyíti, hiszen a pontbetűk jeleléséből származó beszéd a siketvakoknak a halló vakokkal való érintkezési lehetőség, szükségesség.²⁵

A vakok Wechselsmann-féle intézete félmillió korona költségen épült és 1908-ban nyílt meg Adler Simon igazgatása alatt. A vakok e gyönyörű kis várát a magyar építő - művészetnek egyik korán elhunyt lángelméje, Lajta Béla építette. Adlerral együtt járta, tanulmányozta a vakok külföldi intézeteit, aztán példátlan becsvággal és szeretettel dolgozott ezen a művén. (Hungária körút-Mexikói út sarka, a kovácsoltvas kerítésen a SZÓZAT sorai olvashatóak vas-braille pontokkal fölrakva) Lajta közben érezte azt, amit azután Adler benn megvalósított. Egy meleg fészket, hol nem volt hiány semmiben, melynek lakói vakok, kikre állandóan süttött a szeretet melege. Ebben a fészekben ráértek a hívatottak külön-külön minden egyes gyermek lelkébe elmélyedni, itt mindenkit egyéni alkata szerint igyekeztek kárpótolni a nevelés, a kultúra eszközeivel. Adler érezte a gyakorlati, az ipari oktatás hiányát, ezért rávette a hitközséget, hogy kisebb alapítványokból és özv. Wechselsmanné 150.000 koronányi adományából 450.000 korona költségen ipari foglalkoztatót építtessen. A telket e célra az intézet mellett már meg is vették, de a háború megakadályozta az építkezést. A háború után az intézeti pénzalap elértéktelenedett, a foglalkoztató nem épült föl. Adler éveken át fáradsággal járó gyűjtésekből tartotta működésben az intézetet. Az ország határain túl is ismert elsőrangú szakember volt ő, kinek szakvéleményeire mindig fölfigyeltek. Írásos munkái: „A vak siketnémák tanításáról“ (1911) és „A háborúban megvakult katonákról való gondoskodás“(1915), mely utóbbit Fejér Gyula dr szemorvossal társulva írt, ez német nyelven is megjelent. Munkatársa volt az Elemi Népoktatási Encyclopediának és a

²⁵ XXXIV. évfolyam 1932 7 — 8. s z á m A S I K E T N É M Á K É S V A K O K T A N Á R A I O R S Z Á G O S E G Y E S Ü L E T É N
E K H I V A T A L O S L A P J A Szerkesztőség és kiadóhivatal : Budapest VIII, Fesztets-utca 3.

Révai Nagy Lexikonének is. Legnagyobb öröme volt mindig, látni tanítványainak fejlődését, érezni ragaszkodásukat.²⁶

Adler Simon megállapította, hogy a gyógypedagógiai oktatásnak legújabb hajtása a vak-siketek tanításának ügye, mely szintén ugyanazon fejlődési fokozatokat mutatja, mint a gyógypedagógiai oktatás egyáltalában. Miként a siketnémákat és vakokat eleinte csak szórványosan tanították, akként a vak-siketek tanításával is csak itt-ott és csak egyes esetekben foglalkoztak, de végre odáig jutottunk, hogy már intézeteket is létesítettek számukra. Igaz, hogy ekkor az egész föld kerekiségén csak két ilyen intézet volt, mind a kettő Európában, az egyik Nowavesben (Potsdam mellett), a másik Wennersborgban (Svédország). Remélte, hogy e biztató kezdetnek nemsokára folytatása lesz és ha talán nem is létesülnek majd külön intézetek a vak-siketek részére, de legalább a vakok egyes intézeteiben találnak majd felvételt, ahol külön oktatásban fognak részesülni. Erős a remény- vallotta, hogy hazánk a vak-siketek tanítási dolgában nem fog visszamaradni.²⁷

Adler, mint „A vak-siketnémák tanításáról“ a Gyermekek c. folyóirat 1911. évi 5—6. számú értekezésében írja, hogy saját kezdeményezéséből a vakok pontírásának betűit alkalmazta az oktatásban, úgy hogy a betűk pontcsoportjait ujjhegygel ütögetve, (mégpedig egy-egy betű pontjait nem egyszerre, egy ütésre, mint a pontírógépeken, hanem egymás után) belepontozta tanítványa tenyerébe. A balkéz középső, gyűrűs és kisujjának az alsó, a töve felőli két percén osztotta el a pontokat olyformán, hogy a középső ujjtól kezdve az alsó percekre jutott az 1., 2., 3. és az ujjak középső perceire a 4., 5. és 6. pont. Ez a pontbetűjeles ábécé. Közel harminc év óta erre és ezzel, pontbetű-nyelvvel, mégpedig az Adler-féle rend szerint oktatják nálunk a siketvakokat.²⁸

A siketnémák és siketvakok beszédnyelve a jelnyelv. Jelnyelv sok van, Nem csak a csoportosan együtt élő siketnémák és siketvakok beszélnek, jelelnek más-más nyelvet, de a magára hagyottan élő minden egyes siketnéma és siketvak is alkot másoktól függetlenül egy-egy rendszert jelekből, hogy megértse magát környezetével. Nemzetközileg sem azonosak a jelnyelvek.

Két nagy csoportra osztjuk a jelnyelvet: amelyek fogalmakat, szavakat jelentenek, mások pedig betűket.

A betűjelek alakjait tekintve négy csoportba oszthatók:

- pontbetűjeles ábécé
- ujjábécék
- szórtábécék

²⁶XXXII. évfolyam 1930 7—8. szám A SIKETNÉMÁK ÉS VAKOK TANÁRAI ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS LAPJA Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII. kőr., Festetits-utca 3.

²⁷XIII. évfolyam. 6. szám. 1911. jun. hó. Magyar Siketnéma-Oktatás A „SIKETNÉM A-INTÉZETI TANÁROK ORSZ. EGYESÜLETÉNEK“ HIVATALOS LAPJA.

²⁸ Siketnémák és vakok oktatásügye XXXIV. évf. 1932. (Országos Egyesület hivatalos lapja)

- közönséges kézírás ábécéje²⁹

A pontbetűjeles ábécé, éppúgy, mint a nowawesi ujjábécé, a tömegoktatást is lehetővé teszi, amennyiben a növendékek egymás kezét érintve láncot alkothatnak s az egyik kézzel fölfogott jeleket ki ki rögtön tovább adhatja másik kezével a szomszédjának.³⁰

Lehetővé tette volna a tömegoktatást az elhalt Szily Adolf dr. által föltalált szerkezet, amelyet a vakok királyi intézete múzeumába tettek. Ez egy, a pontírógépekhez hasonló billentyűs szerkezet, mely azonban nem papirosba nyomja a pontokat, hanem a gépre helyezett tenyérben az ujjak perceire gyakorolt ütéssel érezteti azokat. Szily minden tanuló kezébe akart volna ilyen gépet adni s valamennyit villamos áram együtt működtette volna a tanáréval, aki így gépi úton közölte volna mondanivalóit növendékeivel. Ezt a szerkezetet tömegoktatásban sosem próbálták ki.³¹

Ekkor 54 siketvak esetet említenek, közülük 6 születésétől fogva élt így, 9 esetben pedig a siketnéma gyerek megvakult, 24 esetben egyszerre vesztette el hallását és látását, 7 esetben ismeretlen volt az ok.³²

1911. január 7-én, egy nyilvános gyermektanulmányi értekezleten Adler felolvasta terjedelmes írását, amelyben részletesen kitér vak-siketnémák tanítására. Nemcsak gyerekeknél, felnőtt korban is előfordul, hogy megsiketülnek, illetve megvakulnak s felnőttként lesznek így vak-siketekké. A múlt század első felében kizártnak tartották, hogy ilyen gyerekekkel a legcsekélyebb eredményt is el lehessen érni. Megvallja előadásában, hogy Ő maga is megijedt, amikor Egri Margit tanítására kérte fel Wechseltmann Ignác és neje, ám a gyermek szomorú sorsa meghatotta. Megkönnyítette munkáját, hogy Margit kedves, szelíd lány volt és abból az időből, amikor még látott és hallott, jelentékeny számú fogalmat hozott magával új állapotába, ám a tapintó érzékét kemény és hosszadalmas munkával fejleszteni kellett. Megtanulta a Klein- írást, majd a Braille-írást, ezt szerette jobban. Következett a lánynál az olvasás tanulása. Általában el lehetett mondani, hogy Margit emberi életet élt, mit pedig nem mondhatnánk el róla, ha speciális nevelésben és tanításban nem részesült volna.³³

Megemlíti, hogy „... hazánkban két ily teremtést tanítanak jelenleg, mégpedig egyet a vezetésem alatt álló intézetben és egyet a vakok országos intézetében.”³⁴

Klug Péter (1876-1970) országos szakfelügyelő 1928-ban a siketnéma növendékeknek régtől óhajtott szétválogatásáról szolt: tehetség, hallási és

²⁹ Siketnémák és vakok oktatásügye, A siketnémák és vakok tanárai országos egyesületének hivatalos lapja, XXXIV. évf. 7-8.szám, 1932.

³⁰ Siketnémák és vakok oktatásügye XXXIV. évf. 1932. (Országos Egyesület hivatalos lapja)

³¹ Siketnémák és vakok oktatásügye XXXIV. évf. 1932. (Országos Egyesület hivatalos lapja)

³² Pajor Emese: A vak és látássérült emberek mozgalmának magyarországi története

³³ Adler Simon: A GYERMEK; A vak-siketnémák tanításáról

³⁴ XIII. évfolyam. 6. szám. 1911. jun. hó. Magyar Siketnéma-Oktatás A „SIKETNÉM A-INTÉZETI TANÁROK ORSZ. EGYESÜLETÉNEK” HIVATALOS LAPJA.

beszédmaradvány szerinti elkülönítésüket szorgalmazta.³⁵ Helyi és országos viszonylatban jelentős személyiség volt. Szerepet játszott a Vakok Intézete és az Állami Kisegítő-iskola létrejöttében. Országos szakfelügyelőként is számos érdem fűződik nevéhez. Ebben a korszakban emelkedett a gyógypedagógiai intézetek száma 34-ről 52-re. Elkészült az intézmények egységes szervezeti szabályzata, sor került a tantervek revíziójára, az új tantervek megalkotására. Ezekben az években lett erőteljesebb a gyakorlati irányú nevelés, szaporodtak a tankönyvek. Schreiner Ferenc nyugállományba vonulásakor ezt írta Klug Péterről: „Végtelenül szerette a gyógypedagógia területét. Amit a gyermek termelt, azt becsülte, amit a gyermek hozott, azt kedvesnek találta. A szenvedő gyermekért eljárta helyben és vidéken és megmentésükre irányult minden tevékenysége. ... Tanított, írt, előadásokat tartott, végezte az ügykezelést, járta a külföldet, küzdött sokszor a lehetetlennel....”

Klug Péter nevét méltatlanul feledte a helyi társadalom és a szakma annak ellenére, hogy a gyógypedagógia ügyét teljes odaadással szolgálta. Hagyatékának, munkásságának teljes értékű feldolgozása az intézmény jövőbeni feladatainak egyike. Ez alkalomból az intézmény felvette az alapító nevét is.³⁶

Egy érdekesség, amely talán többre lett volna érdemes: "Beszélgetőkészülék „ siket-vakok számára. Amióta a pontírás megalkotásával a vakok előtt is megnyílt az írás- olvasás gazdag birodalma, hozzáférhetővé váltak a kultúra áldásai a siket-vakoknak is. Mivel a felolvasás, a színház, a rádió, ami a halló vakoknak legnagyobb gyönyörűsége, el van zárva attól a siket-vak. Még beszélgetni is nagyon nehéz velük. A tapintó ujjak leggyorsabban és legtisztábban a pontrendszerű jeleket ismerik fel s ezért már évtizedek óta készítenek mindenféle készülékeket, amelyek segítségével a siket-vak ujjai alatt kialakíthatjuk az elmondani kívánt szöveg pontbetűit. Vannak készülékek, amelyekkel inkább látó ember s van, amelyekkel inkább a vak tud a siket-vakkal beszélni, mindazáltal egy kis külön tanulással mindegyik készüléket látó is, vak is könnyen használhatja. Vannak a készülékek között lassabban és gyorsabban működők, kisebbek és nagyobbak, zsebbe tehető és asztalra állíthatók, mindegyiknek megvan a maga előnye és hátránya, mindegyikből több száz került már forgalomba s tág tere van még újabb rendszerű készülékek megalkotásának.

Itt most Dienes Endre ilyen célra szolgáló találmányát ismerhetjük meg, amely 125.896 szám alatt szabadalmat is kapott. Dienes Endre vak felesége évek folyamán hallását is elvesztette s ez készítette férjét arra, hogy gondolkozzék olyan készülék feltalálásán, mellyel főként idegenek külön tanulás nélkül is azonnal és gyorsan tudjanak siket-vak feleségével

³⁵ Siketnémák és vakok oktatásügye, XXX. évfolyam, 1-4 szám, 1928.

³⁶Forrás:<http://www.siketek.szeged.hu/altalanosiskola/klugpeter.html>

beszélgetni, illetve őhöz beszélni. Mire a találmány annyira kiforrott, hogy megérett a szabadalmazásra, Dienesné hosszú, súlyos betegség után meghalt. Az ő emlékének szentelte az özvegyen maradt férje ezt a találmányát, mellyel sok, hallásától is megfosztott vak embernek remélt hasznos segédeszközt nyújtani. A szabadalmazott készülék többféle kivitelben is készíthető, melynek kezelése igen egyszerű, az egész nem nagyobb egy araszos lapos doboznál. Sajnos a feltaláló anyagi helyzete nem engedte meg a próbakészülék elkészítését sem.³⁷

A háború után – ahogy Gordosné (2004, 34) írja: „Az 1945 utáni másfél évtized az azt megelőző gyógypedagógusok emlékezte szerint a gyógypedagógia hőskora volt”. Új „természettudományos alapú” megközelítést vezettek be a gyógypedagógiai főiskola akkori vezetői, elsősorban Dr. Bárczi Gusztáv igazgató kezdeményezésére. Bárczi 1959-ben közreadott tankönyvében részletesen indokolja állásfoglalását. A II. világháború után 1945-ben az oktatást érintő egyik legelső intézkedés volt az ideiglenes nemzeti kormány rendelete az általános iskola létrehozásáról, amelyet a gyógypedagógiai intézményekre is érvényesnek tekintettek. Így lehet, hogy az első magyar általános iskolai tanterv megjelenése után (1946) egy évvel már kiadásra került a gyógypedagógiai iskolák és osztályok egységes tanterve is. A helyzetet nagyon sok vonatkozásban megváltoztatta, mégpedig a fogyatékosok javára. „Azzal ugyanis, hogy a nevelhetőséget minden esetben fel lehet és fel is kell tételezni, a képezhetetlenséget, mint kizáró okot, teljességgel megszüntette”.³⁸

Riedrich János, a német birodalmi vakok szövetségében tömörült siketvakok osztályának vezetője, ki maga is siketvak, a következőket fűzi e közlésekhez: „A dolgot nem lehet minden esetben mereven, egyformán kezelni. Elenyészően kicsi a siketen és egyben vakon születettek száma és aránylag nagyon kevés azoknak a száma is, akik zsenge gyermekkoruktól fogva siketvakok. A megsiketülés és megvakulás legtöbbször egymástól távoli időközökben, minden esetben azonban más és más időbeli különbséggel sújtja az egyént. Ez az időbeli különbség határozza meg a siketvakkal való érintkezés módját, amit még külső életkörülmények és szokások is befolyásolhatnak.”³⁹

A siketvakok 45%-a gyöngén látó, akik többszörre még képesek beszédjeleket tapintás nélkül szemmel fölfogni. Nekik hát inkább megfelel az ujjábécé, mely oly könnyű, hogy napok alatt már bizonyos készséggel alkalmazható. A tapintásra utalt, teljesen siket vakokra nézve meg

³⁷Forrás: Vakok Világa IV. évfolyam 3. szám (1941. március)

³⁸GYÓGYPEDAGÓGIAI SZEMLE A MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGUSOK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA 2010 – XXXVIII. évfolyam 2 GYÓGYPEDAGÓGIAI SZEMLE A Magyar Gyógypedagógusok Egyesületének folyóirata Alapító-főszerkesztő: Gordosné dr. Szabó Anna Főszerkesztő: Rosta Katalin

³⁹ Siketnémák és vakok oktatásügye XXXIV. évf. 1932. (Országos Egyesület hivatalos lapja) 7-8 szám

körülbelül mindegy, hogy melyik rendszert tanulják meg. Az ujjábécé azonban a használatban számukra is előnyösebb annyiban, hogy ami közlést az egyik kézzel átvesznek, azt a másikkal azonnal tovább is adhatják. Bizonyos, hogy ez annyira-amennyire a kézre pötyögtetett pontbetűkkel is megtehető, de a siketvakra nézve nem könnyű föladat az alá nem támasztott kézbe biztossággal betűket pontozni.⁴⁰

Beszédtanítással szoros kapcsolatban van a fogalmazás tanítása.

Klebelsberg Kunó gróf kultúrminiszter a körlevelében többek között szolt a társadalompolitikai nevelés egyik alapjáról: a szociális érzék fejlesztéséről. Hangsúlyozta, hogy a művelődés első irányelve a tisztult nacionalizmus. Minden kultúra velejében nemzeti kultúra, egy-egy sajátos nemzeti szellem alkotása, amelynek egyes nemzetfölötti elemei egyetemes emberiség közkincsévé válnak.⁴¹

Hazánkban szervezeten 1993 óta foglalkozunk ismét siketvak gyermekekkel.(SVOE weblapról) Munkánkhoz felhasználjuk a nemzetközi tapasztalatokat, részt veszünk külföldi tanulmányutakon, konferenciákon. Külföldi szakemberek meghívásával is igyekszünk a foglalkozásainkat szakszerűbbé, eredményesebbé tenni. Kezdetől kiemelkedő anyagi és szakmai segítséget kaptunk munkánkhoz az amerikai Hilton-Perkins Alapítványtól. A siketvak gyermekek szakszerű vizsgálatát, pedagógiai kísérését az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskolai Kara keretein belül működő team (ennek tagjai: gyógypedagógus-pszichológus, audiológus, tiflopedagógus) végzi.

1994-ben megalakult – szülők és szakemberek részvételével – a Siketvakok Országos Egyesülete, mely érdekképviselőt lát el. Hamar fölmerült az igény, hogy nem csak a gyermekek, hanem a siketvaksággal élő felnőttek problémáival is foglalkozni kell, az ő érdekeik képviselője is fontos.

Az egyesület szervezeti felépítése ekkor a következő:

1. A közgyűlés az egyesület legfőbb szerve, amelyen a tagok teljes jogkörrel vehetnek részt. A közgyűlés elnöke: Gangl Tamás, aki maga is látás- és hallássérült.
2. A vezetőség tagjai: egy siketvak gyermeket nevelő édesanya, Kiss Lászlóné, a 20–60 év közötti korosztály részéről Kenyeres Attila, a 60 éven felüli, időskorú személyek képviselője, Vitéz Rithnovszky János, így az egyesületi tagok a vezetőségben életkoruk és fogyatékosságukból adódó problémáik szerint kaptak képviselőt. A főtitkár, aki egyben az egyesület képviselője: Királyhidi Dorottya, gyógypedagógus szakember.
3. Az egyesület alkalmazásában főállásban egy szociális munkás (Kedves Éda), egy szociális asszisztens (Rikker Veronika) és egy kommunikációs asszisztens (Kimlei Gábor) dolgozik. Rajtuk kívül

⁴⁰ Siketnémák és vakok oktatásügye XXXIV. évf. 1932. (Országos Egyesület hivatalos lapja) 7-8 szám

⁴¹ Siketnémák és vakok oktatásügye, XXX. évf. 1-4 szám. 1928.

megbízási szerződéssel: jogász (Dr. Oszvári Ádám), rehabilitációs tanár (Konner Eszter), pszichológus (Legányi Réka), irodai munkatárs (Vidákovich Viktória), jeltolmács (László Krisztina) vesz részt az egyesületi szolgáltatások megvalósításában. Munkájukat az irodavezető (Helesfai Katalin) koordinálja. Munkáltató: a főtitkár.

Az egyesület tevékenységének célja a siketvak gyermekek, felnőttek és családjuk megsegítése, a siketvakok sajátos állapotából eredő problémák megoldásában való részvétel, ezzel a társadalomba való beilleszkedésüket igyekszünk segíteni. Az egyesület az érdekképviselőt is felvállalja.

Az iskolából kikerülő fiatal felnőtt siketvakok számára jelenleg nem áll rendelkezésre olyan intézmény, ahol speciális igényeiknek megfelelően önálló életvitelt folytathatnának. Cél egy lakóotthon létrehozása, ahol biztonságot adó környezetben, megfelelő segítségnyújtás mellett, az ott élők számára a teljes emberi élet megélésére adódhat lehetőség.

Szeretnénk segíteni őket fogyatékos állapotuk különféle fázisaiban a nehézségek leküzdéséhez, kiegyensúlyozott, viszonylagos önálló életvitel elsajátításához, amennyiben lehetséges, munkába állításukhoz, a boldog emberi élethez.⁴²

A siketvakság fogalma: siketvakok azok a személyek, akiknek látás- és hallássérülésének súlyos mértéke nem teszi lehetővé, hogy velük a látássérülteknél, illetve a hallássérülteknél alkalmazott módszerek segítségével vegyünk fel a kapcsolatot, illetve kezdjük el oktatásukat. A siketvak kifejezés nem feltétlenül jelenti azt, hogy valaki teljesen siket és teljesen vak, hanem ide soroljuk azokat is, akiknek van ugyan látás- vagy hallásmaradványuk, de fejlesztésük csak a két sérülés együttes jelenlétének figyelembevételével képzelhető el.

A siketvakságnak két típusát különböztetjük meg:

1. Veszületett siketvakság

2. Szerzett siketvakság

Veszületetlen siketvak az a személy, aki már születésekor oly mértékű látás- és hallássérüléssel rendelkezik, mely állapot számára a speciális gondozást, fejlesztést teszi szükségessé. (Magyarországon 2009-ben 150-200-ra tehető a veszületetlen siketvakok száma. Speciális oktatásban 14 fő vett részt, ekkor a SVOE tagok száma közel 200 fő, de mintegy 15 ezerre becsülhető a számuk. Ez a szám is rámutat, hogy fontos feladat a felkutatásuk.)

Szerzett siketvakságról akkor beszélünk, ha a már meglévő látás- vagy hallássérüléshez a későbbi életkorban társul a másik érzékszerv súlyos fokú károsodása.

⁴²<https://www.epa.hu/01400/01434/00008/26.htm>

A siketvak kisgyerekek számára 1993 óta működik óvodai fejlesztés a Vakok Általános Iskolájában, az iskoláskorú gyerekek számára korábban Fehér Anna, a Vakok Batthyány László Katolikus Óvoda, Általános Iskola és Gyermekotthon igazgatója szervezte meg az oktatást - nevelést az általa vezetett intézmény egyik részlegében. 2004 óta fenntartói hozzájárulással a Vakok Óvodája, Általános Iskolája, Speciális Szakiskolája, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézménye, Diákotthona és Gyermekotthona nyitott külön tagozatot 10 siketvak gyermek számára, ahol gyógypedagógusok, egyéni fejlesztési terv alapján, speciális kommunikációs módszerekkel foglalkoznak a gyerekekkel.⁴³

Sziklaszilárdan áll Budán a Vakok Batthyány László Római Katolikus Gyermekotthona, Óvodája és Általános Iskolájának otthont adó épületegyüttes. Az itt gondozottak, sokszor egyszerre látás-, mozgás- és értelmi sérült gyerekek. Fehér Anna nővér 1978-ban az Erzsébet-apácáknál tett – az elnyomatáshoz illő módon titkos – fogadalmat. Addigra már tanárként a Vakok Iskolájában tanított, itt megtanulta a Braille-írást. A szerzetesnővér életpályáján fontos dátum 1981, a fogyatékosok nemzetközi éve, amikor Lékai bíboros elérte, hogy egyházi fenntartású gyermekotthona lehessen a vakoknak, amelyet Erzsébet-rendi apáca, a „magyar Teréz anya”, azaz Anna nővér igazgatott 2021-ben bekövetkezett haláláig. A Fővárosi Tanácstól ingyenes használatra megkapták a régóta üresen álló svábhegyi ingatlant. Felújítását, illetve bővítését az évtizedek folyamán – a magyar állam és a honi katolikus egyház mellett – németországi és svájci karitatív szervezetek, illetve hívek anyagi hozzájárulásaiból fedezték. 1991 óta iskolát, óvodát is működtet falai között ez a különleges gyermekotthon és iskola. 2016-tól tartozik a Kolping Oktatási és Szociális Intézmény fenntartó Szervezethez (KOSZISZ), amelyet a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia felügyel.⁴⁴

Hogyan kommunikálnak a siketvaksággal élők?

A siketvak gyermekek első kommunikációs módszere általában az egyszerű, természetes gesztusjelek használatán alapul. Ilyen például az “ENNI” jele, amikor kezünket a szánkhoz visszük, vagy az “INNI” jele, amikor az ivás mozdulatát utánozzuk. Sokan a siketek által használt jelnyelv útján kommunikálnak, de ilyenkor a jeleket nem szemmel követik, hanem “kézből - kézbe” történik az információközlés. Sok siketvak ember használja a vakok Braille - ábécé-jét, kézbeírt változat formájában. Ennek alapja a kéz megfelelő pontjainak (általában a három középső ujjon) megérintése a betűk mintájára.

⁴³<http://epa.uz.ua/01400/01434/00007/22.htm>

⁴⁴https://mandiner.hu/cikk/20200818_titkos_fogadalombol_kinott_kulonleges_gyermekotthon?utm_source=mandiner&utm_medium=link&utm_campaign=mandiner_202202https://mandiner.hu/hetilap/ii_evfolyam_34_szam

Kevésbé elterjedt módszer, melyet leggyakrabban felnőtt siketvakok használnak, a Lorm - féle módszer. Ennek lényege, hogy a tenyér különböző pontjainak megérintése egy-egy betűt jelöl. Különböző kézmozdulatok szintén jelölhetik az ábécé betűit. Ezeket a siketvak személy tenyerén mutatjuk meg, s ennek a siketektől átvett jelrendszeren alapuló módszernek a neve: ujj - ábécé.

A látó emberekkel való kommunikációt segíti a nyomtatott nagybetűk tenyérbe rajzolása. Ezt a módszert leginkább azok használják, akik későbbi életkorukban veszítették el látásukat.

A legritkábban használatos módszer a beszélő szájmozgásnak letapintása. Nagyon kevesen képesek arra, hogy ezzel a módszerrel a folyamatos beszédet megértsék. A módszer neve: Tadoma.⁴⁵

Tény, hogy a siketvak emberek számára a kommunikáció, a párbeszéd csak speciális úton oldható meg és függ attól is, hogy milyen sorrendben szerezték a fogyatékosságaikat. Például egy siket ember, ha megvakul, továbbra is kommunikálhat a jelnyelv segítségével úgy, hogy a partnerével fogják egymás kezét, így érzékelve a mozdulatokat. Egy volt látó ember esetében megfelelő lehet az is, ha a latin betűket egymás tenyerére rajzolják, illetve egy saját ujjábécé is a rendelkezésükre áll. Végül egy vak ember, ha megsüketül, a Braille-pontokat jelölheti meg a másik ember tenyerén. Egyéb módszerek, amelyek felnőtt korban vak-siketté vált személyek oktatására voltak alkalmasak: Hady Morisson által használt ábécé-kesztyű, Obolenszky-féle latin-Braille-betűs tábla, a Landesmann-féle ujj-és jelnyelv.

Mára már létrejött egy speciális, interneten elérhető jelnyelvi szótár, a Jel-lelő, azaz a siketvak emberek szótára, amely azokat a speciális jeleket tartalmazza, melyeket a siketvak gyermekek és felnőttek alkalmaznak. Ezt minden érdeklődő eredményesen használhatja, mind számítógépen, tableten, illetve mobiltelefonon is működik.⁴⁶

A jelnyelvek is változnak, gyarapodnak, kihalnak, avagy megerősödnek, stb. Elmondhatjuk, hogy többnyire a siketek kettő nyelvet használnak: környezetükben használatos hangzó nyelvet és a közösség nyelvét.

A magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvény alapján:

- a) hallássérült személy az a siket vagy nagyothalló személy, aki kommunikációja során a magyar jelnyelvet vagy valamely speciális kommunikációs rendszert használja,
- b) siketvak személy az az egyidejűleg hallás- és látássérült személy, aki kommunikációja során speciális kommunikációs rendszert használ,

⁴⁵<http://epa.uz.ua/01400/01434/00007/22.htm>

⁴⁶<https://www.jellelo.hu/>

c) magyar jelnyelv a hallássérült személyek által használt, vizuális nyelvi jelekből álló, saját nyelvtani rendszerrel és szabályokkal rendelkező, Magyarországon kialakult önálló, természetes nyelv,

d) speciális kommunikációs rendszer is beszerezhető a hallássérült, illetve siketvak személyeknek

Térítésmentes jelnyelvi tolmácsszolgáltatást az a magyar állampolgársággal, vagy a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező, valamint bevándorolt és letelepedett hallássérült, illetve siketvak személy vehet igénybe:

a) aki magasabb összegű családi pótlékban részesül, vagy

b) aki fogyatékosági támogatásban részesül, vagy

c) akinek hallássérülése legalább az egyik fülön meghaladja a 60 dB-t, vagy mindkét fülön a 40 dB-t, vagy

d) A térítésmentes jelnyelvi tolmácsszolgáltatás az a) és b) pontban meghatározott esetben az ellátást megállapító határozat, a c) és d) pontban meghatározott esetben szakorvosi igazolás, illetve szakorvos által kiadott audiogram bemutatásával vehető igénybe. A jelnyelvi tolmácsot az információk vonatkozásában titoktartási kötelezettség terheli, amely a tevékenységének megszűnése után is megmarad.⁴⁷

Kijelenthetjük, hogy minden ember képes a kommunikációra saját gondolkodási szintjén, csak a megfelelő kommunikációs módszert, csatornát meg kell találni számára. Ez így igaz minden siketvak személyre is, de esetükben elengedhetetlen egy olyan ember jelenléte, aki képes segíteni a kommunikációs akadályok leküzdésében. Létfontosságú egy olyan környezet biztosítása, melyet megértenek, és amelyben őket is megértik. Siketvakok esetében akkor válik lehetővé a kommunikációs akadálymentesítés, ha szakmailag magas színvonalon felkészült segítő személy tisztában van az illető egyéni szükségleteivel. Szinte nincs két egyforma siketvak ember, akinek hallás-látás teljesítménye, illetve kommunikációs szintje azonos lenne, így a segítség is egyéni megoldást kíván. Tény, hogy nem vállalnak könnyű feladatot, akik siketvakok kommunikációs segítőjeként szeretnének dolgozni, de valamennyien megtapasztalhatják, hogy a feladat rendkívül fontos és értékes. Lelkileg is fel kell készülnie a segítőnek az esetleges morfológiai eltérések látványára is, pl: koponya deformitás, szem, vagy fül hiánya, stb. E kommunikáció a jelnyelvi tolmácsolással ellentétben olykor lehet, hogy folyamatosan testkontaktust is szükségessé tesz.

Királyhidi Dorottya – aki az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karán oktatott, sőt, a mai napig jelen van óraadóként – szerzőtársaival a „Négykezes” című jegyzetben kitér különböző fontos témákra, mint például:

⁴⁷<https://sinosz.hu/wp/wp-content/uploads/2015/05/viaa-jelnyelvi-torveny-altal-biztosított-jogosítványok.pdf>

- Látás-és hallássérülés tárgyköre, azok betegségeinek és a siketvakságnak tünetei;
- A siketvakság, mint társadalmi jelenség, megsegítésükre való törekvés;
- Siketvakság etiológiája;
- Veleszületett és szerzett siketvakság;
- Tanulmányok a taktilis kommunikáció témaköréből;
- Segédeszközök;
- stb.
- Könyv végén a glosszárium tartalmazza a szakkifejezések magyarázatát).

A könyv hangsúlyozza, hogy a genetikus rendellenesség miatt siketvakká váló személyek nagy része nem nevezhető veleszületetten siketvaknak, mivel a látás-és hallásvesztés nem korai gyerekkorban, hanem jóval később, a beszédelsajátítás időszaka után következik be, Pl.: Usher-szindróma.⁴⁸

Néhány téves hipotézis a hallássérültekről:

- ha valaki hallóképességét még azon kor előtt veszítette el, amikor a beszédképessége kialakul, az utánzandó hangképek hiányában beszélni nem tanul meg, azaz kialakul az ún. süketnémaság. E tévhittel ellentétben, amennyiben a hangképző szervek épek, igenis meg tud tanulni beszélni. Természetesen azt egyéni képességek, oktatás-nevelési stratégiák, stb. függvényében különböző sikerekkel lehet elérni.
- A siketség és a csökkent értelmi képesség összekapcsolása is tévhit, ez az ókorra, az írásbeliség előtti korokra vezethető vissza.
- A jelnyelv egyenlő a pantomimmal? Bár vizuálisan érzékelhető jelenségek, de óriási a különbség közöttük. Pantomim esetében az egész testtel történik az üzenet megfogalmazása, nincs szabálykészlete, a jelnyelvről ez nem mondható el. Tanulás híján ez nem sajátítható el.
- A jelnyelv univerzális, a világon a siketek ugyanazt a jelnyelvet használják. Tudjuk, hogy a siketek „jelnyelven álmodnak”, siket gyerekek a babáikhoz jelnyelven szólnak.⁴⁹

A siketvak kisgyermek nevelése egyéni fejlesztési terv alapján, mindig egyéni formában zajlik. Munkánkban központi szerepű, állandóan jelenlévő feladat a kommunikáció fejlesztése, mivel e gyermekek – kettős sérülésük következtében – önerőből nem tudják elsajátítani környezetük kommunikációs mintáit, hiszen azokat nagyon rosszul, vagy egyáltalán nem érzékelik.

⁴⁸Királyhidi Dorottya: Négykezes, Jegyzet és szemelvény gyűjtemény siketvakok segítői számára, 2009.

⁴⁹Hattyár Helga: A magyarországi siketek nyelvvelsajátításának és nyelvhasználatának szociolingvisztikai vizsgálata, 2008.

A fejlesztés kezdetén a gyermekek többsége alacsony szintű nonverbális kommunikációs formákat (pl. sírás, agresszivitás, vokalizáció, a felnőtt kezeinek odahúzása a kívánt tárgyhoz, stb.) használ. Feladatunk, hogy megerősítsük a gyermeket abban a tudásában, hogy környezete nyitott az ő közléseire, valamint, hogy megkönnyítsük a gyermek számára önmaga kifejezését, s a külvilágból érkező információk megértését. Totális kommunikációt alkalmazunk, ami azt jelenti, hogy közléseikben több csatornán küldjük egyszerre ugyanazt az információt, több csatorna egyidejű bevonásával (látás-hallásmaradvány, tapintás, stb.) segítjük a verbális információk megértését. A hangos beszéd tanítása mellett az általuk könnyebben elsajátítható, alternatív kommunikációs formákat kínálunk fel számukra.

A siketvak személyeket nem lehet gyógypedagógiai és ehhez kapcsolódó szolgáltatások nélkül megfelelően oktatni, szükségleteiket együttesen jelenlévő fogyatékoságuknak megfelelően kell kielégíteni.

E kommunikációs formákat az egyéni adottságokhoz, képességekhez, sajátosságokhoz (értelmi állapot, látás-hallásmaradvány foka, mozgásállapot, stb.) igazodva választjuk ki. A kommunikáció alacsony szintjén gyakran hívjuk segítségül az egyszerű kézjelekkel, gesztusokkal, a tárgyakkal, illetve a képekkel történő kommunikációt.⁵⁰

Egy érdekesség: 1994. szeptember 25-30-a között rendezték meg az V. Helen Keller Konferenciát, ahol Magyarország is képviseltette magát. Szmolka János beszámolójából egy kis kószoló:

Kísérőnk Királyhidi Dorottya, "Dorka", gyógypedagógus volt, aki nemcsak angolból fordított, de mindent áttett a vakírás kézbe írható változatára.

Tőlünk, magyaroktól nem vártak beszámolót, hiszen jól tudják, hogy Magyarországon a siket-vak emberekkel senki sem törődik. Teljes kiszolgáltatottságban nőnek fel vagy családban, vagy olyan szociális otthonokban, ahol még az enyhébben fogyatékos emberekkel való foglalkozásnak sincsenek meg sem a technikai, sem a személyi feltételei. Ha bármi baj van, artikulálatlanul üvöltönek, holott embernek születtek ők is.....Egyébként a siket-vak emberek beszélni is megtaníthatók lennének, s emellett rendelkezésükre áll a pontírás, valamint legalább ötféle jelbeszéd. Amennyiben sürgősen nem teszünk valamit, a következő nemzedék is így fog felnőni.Meglepődve hallottam, hogy Németországban 1880-óta foglalkoznak szervesen a siket-vak emberekkel...A siket-vak embernek tolmácsolni annyira fárasztó, hogy majdnem mindenki két tolmácsot hozott magával.

A legjobb helyzetben talán Dánia áll a siket-vak emberekkel való törődést illetően. Dániában például a siket-vak emberek állampolgári jogon olyan

⁵⁰<https://www.jellelo.hu/>

készüléket kapnak kedvező áron, melynek segítségével a képújságot Braille-kijelzőn át olvashatják. A konferencián még több különféle segédeszközzel is hallhattunk. Sajnos az árak meglehetősen magasak. Érdekességként említem azt az angol gyártmányú órát, amely a siket embert is képes ébreszteni.⁵¹

2005. Június 19-én, a Vakok Iskolájának Múzeum helyiségében adták át a Siket-Vakok Országos Egyesületének a Széchenyi Lions Club adományát. Az adomány egy számítógép és két dob, előbbi lehetővé teszi az egyesület számára a külföldi szervezetekkel való kapcsolattartást, a két dob pedig az iskolában tanuló gyerekek zenei fejlesztését segíti. (Dobolva megismétlik a tanártól hallott ritmusképletet, de a dobolás nemzetközi szinten is kedvelt szabadidős elfoglaltsága a siketvak embereknek: egész dobzenekarok léptek fel a találkozón.) Hazánkban ez időben nagyjából 1200 ember él olyan súlyos, egyidejűhallás- és látássérüléssel, ami miatt speciális oktatásra vagy segítségre lenne szüksége. Az ünnepélyes átadáson elsőként felszólaló Helesfai Katalin, a Vakok Iskolájának igazgatónője elmondta, hogy iskolájukban az utóbbi években megemelkedett az értelmi fogyatékos gyerekek száma – ma már a tanulók több mint fele halmozottan sérült. Jelenleg hét siket-vak gyermeket tanítanak, jövőre már nyolc gyerekkel foglalkoznak majd. A tagozatot a nyaralóépületben helyezték el, ahol Királyhidi Dorottya vezetésével foglalkoznak velük – ő egyben az egyesület főtitkára is. A Széchenyi Lions Klub képviselőjében Bálint Erzsébet elmondta, hogy elsőként a Nők Lapja cikkében olvastak a siket-vakokról, amely Földesiné Juhász Viktória életéről szólt, és a cikk nyomán keresték meg az egyesületet. Az egyesület az adományért köszönetképpen „Kéz a kézben” oklevelet adott át a Lions Clubnak.⁵²

Az évforduló alkalmából az intézet évkönyvet is megjelentetett (Évkönyv 2005. 180 éves Magyarországon a vak gyermekek oktatása 1825-2005.) Az évkönyv Beköszöntőben az intézet volt igazgatója, Helesfai Katalin írja: „...képet szeretnénk adni a jelenről, hogyan szolgálja intézményünk a súlyos fokban látássérült gyermekek nevelését, oktatását, miképpen végezzük gyógypedagógiai tevékenységünket több mint 100 éves gyönyörű műemlék épületünkben. Milyen körülmények között, milyen eszközök, módszerek segítségével igyekszünk (re)habilitációs elképzeléseinket megvalósítani, hogyan szeretnénk növendékeinket a társadalom ténylegesen integrált tagjaként a dolgozó, munkás életre felkészíteni.” Közismert igazság, hogy aki a múltat nem ismeri, az a jövőt sem látja. Ahogy Sütő András szemléletesen fogalmazta meg: „Az ember

⁵¹ Szmolka János írása nyomán: Siket-Vak Világkonferencia Olaszországban, Osimo városban, VV.1994.

⁵² <http://www.szpeti.hu/2005/07/10/szamitogep-es-dobok-a-siket-vakoknak-2/>

nem káposztalepke, hogy törvénytörően feledni tudná a bábót, amelyből szárnyára kelt.”⁵³

SVOE megalakulásának 15. évfordulója alkalmából, azaz 2009-ben „KILÁTÓ” címmel megjelent egy könyv, amelyben tagjaink számolnak be lehetőségeikről, képességeikről. (Vitéz Rithnovszky János, Földesiné Juhász Viktória, Papp Gábor, Papakosztandi Mária, Lukácsné Temmel Magdolna, Kimlei Gábor, P. Adrienne). Gangl Tamás elnök a könyv előszavában többek között arról is jelzést ad, hogy kiket is tekintenek siketvakoknak, szól a szerzett és veleszületett siketvakságról, de elmondja, hogy a siketvak gyerekek a siketek tagozatán szakemberektől kapnak fejlesztést, oktatást, amelynek a helyszíne: Vakok Óvodája, Ált. Iskolája, Speciális Szakiskolája, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézet. Képet kapunk a célkitűzésekről, s megtudhatja az olvasó, hogy „pszichológus bevonásával lelki megsegítés és csoportterápia segíti az érintetteket az állapotuk feldolgozásában”.

Hazánkban a 2011-es népszámlálási adatok tükrében, mintegy 3260 személy vallotta magát siketvaknak és 12 685 azoknak a száma, akik egyidejűleg élnek valamilyen fokú látás és hallássérüléssel. Nemzetközi szakvélemény szerint hazánk a fejlődő országok közé sorolható a siket-vak emberekkel való foglalkozást illetően. A felnőttkorú siket-vakok jelentős része életének későbbi szakaszában vált halmozottan sérültté, így vagy a pontírást, vagy a siketek jelbeszédét ismeri. Családokban és a nem kifejezetten siket-vakok számára létrehozott szociális intézményekben tengődnek, ahol az említett kommunikációs módokat nem ismerik, így ténylegesen segíteni sem tudnak. A gyermekek többsége már halmozottan sérültként született, ezért helyzetük még nehezebb. Kevés a jól képzett, a siket-vak emberekkel foglalkozó szakember is. A siket-vak emberek közül sokan vagy a látássérültek, vagy a hallássérültek szövetségeinek tagjai, s ezzel a lehetőséggel éljenek is, de a mi egyesületünk is megpróbál speciális segítséget nyújtani tagjainak.⁵⁴

A legnagyobb nehézséget a született siketvakok felnőttkori elhelyezése jelenti. Amíg a gyerekeknél sikerül elérnünk egy bizonyos fokú kommunikációs szintet, amikor felnőtté válnak, gyakori elszigeteltségük miatt az eredmény elvész, mert hiányoznak a szinten tartás feltételei. Miután kikerülnek az intézményi környezetből, megszűnik a szakemberek támogatása, a szülők legtöbbször nem tudnak a kommunikációban részt venni. Ugyanez a helyzet, ha egy esetleges munkahelyen nincs olyan személy, aki a kommunikációt segíthetné. Ezért nagyon nagy segítség

⁵³ <http://siketvak.hu/wp-content/uploads/2015/01/Konferencia2014.pdf>

⁵⁴ Szmolka János írása nyomán: Új egyesület alakult VV. 1996.január

volna egy lakóotthon, ahol a szakemberek felügyelete továbbra is biztosított maradna. A teljesen siketvakok nagyon súlyos elszigeteltségben élnek.⁵⁵

A széleskörű tájékoztatást is szolgálta az a nívós alkalom, amikor a (SVOE) fennállásának 20. évfordulója alkalmából egész évben különböző rendezvények lebonyolítására került sor. 2014. November 21.-én a Vakok Általános Iskolája és a SVOE közös szervezésében zajlott le a „Veszületetlen siketvak és halmozottan sérült-látássérült emberek jövőképe Magyarországon” című konferencia. A nemzetközi jó gyakorlatok hazai elterjesztése és ismertetése céljából külföldi előadókat is felkértünk, hogy osszák meg tapasztalataikat. Így került sor William Green előadására, aki a Deafblind International megbízott szaktanácsadója, aki ismertette többek között, hogy európai viszonylatban magas azoknak a száma, akik siketvaksággal élnek. A Perkins International részéről Denis Lolli tartott előadást a Perkins Intézet Közép-Európai támogatási stratégiájáról. Az intézet közel 20 éve támogatja a veszületetlen sérült gyermekek ügyét Magyarországon, egyesületünkön keresztül is. Ezt követően John Harris a European Network for Vision Impairment Training Education & Research koordinátora tartott előadást. Hangsúlyozta, hogy a halmozottan sérült emberek érdekeit segítő programok elképzelhetetlenek az ágazati együttműködések nélkül. John Harris előadása közben az ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Karának képviselőjében dr. Papp Gabriella dékán asszony ismertette a gyógypedagógus képzés menetét. Szünet után díjak átadására került sor, melyet Helesfai Katalin és Fehér Anna vehetett át, mindketten sokat tettek a veszületetlen siketvak gyermekek oktatásának magyarországi megteremtéséért. (Helesfai Katalin 20 évig tartó vezetése alatt sok-sok értékes eredmény, pozitív változás történt a Vakok Iskolájában, felújítás, átépítés, modernizálás, lift beszerelés, kétmedencés uszoda építése. Teljesen megújult az óvoda, állami gondozott tanulók számára gazdagon felszerelt gyermekotthon működése megtörtént, kiépült a halmozottan sérültek tagozata, 1993-tól újra fogadtak siketvak növendékeket. Egy év múlva az utazótanári hálózat is elkezdte munkáját, 1987-től, különféle tagozatokon, a szakiskolai képzés is megkezdődött. Az igazgatónő munkáját – többek között – Pro Urbe kitüntetéssel ismerte el a főváros.)⁵⁶

Királyhidi Dorottya, a SVOE főtitkára szavaival arra utalt, hogy a veszületetlen siketvakok esetében a felnőttkor elérését követően a hozzáférhető szolgáltatások köre jelentősen megfogyatkozik, így az élethosszig tartó tanulás sajnos az esetek döntő hányadában nem tud megvalósulni. Az iskolából/oktatásból kikerülő fiatalok oda jutnak ahonnan

⁵⁵<https://mok.hu/hirek/lapszemle/sulyos-elszigeteltsegben-elnak-a-siketvakok>

⁵⁶https://www.vakisk.hu/?page_id=51 Iskolánk rövid történeteIntézetünk alapításának éve 1825.

elindultak: haza. Az elsajátított készségek, képességek leépülnek. Magyarországon jelenleg nincs olyan intézmény, ahol az érintettek megfelelő ellátást kaphatnának. Előadásának lezárásaként az egyesület ez irányú törekvéseit vázolta röviden. Kedves Éda ügyvezető záróbeszédében felhívta a figyelmet a bilingvális oktatás megvalósulásának fontosságára, mely 2017-től kötelező érvényű lesz. Meglátása szerint ez biztosíthatja a jövőben, hogy a gyógypedagógus képzésben is megjelenjen a speciális jelrendszerek oktatása, ami megoldást jelenthetne a jelenlegi szakemberhiány problémakörére. Ezek mellett kiemelte, hogy nagyon fontos a diagnosztikai rendszer átalakítása, mindezek a jövő kihívásai, melyek érdekében együtt kell tevékenykednünk és folytatnunk az elkezdett munkát.⁵⁷

Noha a siketvak emberek számára léteznek kommunikációs eszközök, az épekkel történő kapcsolattartásuk nehéz, sőt, spontán módon voltaképpen lehetetlen. Ezen segít egy új, hordozható készülék, amely jelentősen megkönnyíti az olyan hétköznapi, a siketvakok számára mégis szinte lehetetlen helyzeteket, mint a vásárlás vagy az italrendelés.

Az eszköz neve DeafBlind Communicator (DBC), amelyet egy, a látássérültek kommunikációját segítő amerikai vállalat, a HumanWare dolgozott ki. Két hardverrészből áll: az egyik egy mobiltelefon, amelyhez egy Braille-szövegolvasó csatlakozik, Bluetooth-kapcsolat segítségével. Az eszköz különleges, a kommunikációt megkönnyítő szoftverrel is rendelkezik. A készülék Braille-alapú részét a siketvak személy, a normál kijelzős mobiltelefont pedig az ép személy használja – utóbbi egy normál billentyűzeten viszi be az üzenetet a szoftverbe, amely tapintható Braille-szöveggé alakítja. Az eszközt az első alkalommal használók figyelmét hangüzenet hívja fel arra, hogy a tulajdonosa nem lát és nem hall.

A DBC azonban nemcsak a személyes kapcsolattartást könnyíti meg, hanem voltaképpen az egész világot megnyitja a siketvakok előtt: az eszközön többek közt web-böngésző, SMS-funkció, azonnali üzenetküldő alkalmazás, e-mail kliens, illetve digitális könyvolvasó program is található. Az új kommunikációs eszköz ára igen borsos, ám van ahol ennek a beszerzését támogatják, mint a brit kormány Access to Work (Szabad munkavégzés) elnevezésű alapítványa.⁵⁸

A legutóbbi népszámláláskor tizenötezeren vallották egyidejűleg látás- és hallássérültnek magukat, olvashatjuk SVOE Elnökének, Gangl Tamásnak gondolatait a 2018. okt. 27-én megjelent magyarhirlap.hu-oldalon. Az érintettek számára gondot jelent a kommunikációs nehézség és a mobilitás hiánya. Folyamatosan egyeztetünk a rehabilitációs törvény tervezetéről, az Emmivel is állandó párbeszédet folytatunk, illetve a

⁵⁷ <http://siketvak.hu/wp-content/uploads/2015/01/Konferencia2014.pdf>

⁵⁸ <https://www.nyest.hu/hirek/hordozhato-kommunikacios-eszkoz-siketvakoknak>

Nemzeti Programbizottság a Jó Látásért tömörülésben is téma a probléma megoldása. A jövőben nagyobb hangsúlyt kívánunk fektetni az érintettek felkutatására. Számítunk a szociális intézmények, a családsegítő szolgálatok, a védőnői hálózat fogyatékosokat foglalkoztató vállalkozások, valamint az orvosok segítségére. Jelen napjainkra nézve fontosnak tartom megjegyezni, hogy a szolgáltatások kapacitásai, illetve az országos szakmai hálózat fejlesztése által egyre több siketvak ember kap kommunikációs és rehabilitációs segítségnyújtást. A szolgáltatások, valamint az országos tevékenységek által az évek során 5-600, avagy ennél is több személyt ért el az egyesület.

Nincs egyetlen lépés sem, ami ne előre vinné a fejlődést, a siketvak emberek helyzetének könnyítését. Értékes információt, útmutatást ad Varga Anna: Felnőttkorú siketvak személyek tájékozódás és közlekedés tanítása című módszertani kiadványa, amely 2021-ben jelent meg. Információt kaphat az olvasó többek között a leggyakrabban előforduló nehézségekről, mint a járműhasználat, a támpontok hiányában a mentális térképalkotásról, vészhelyzet esetében miként használhatók a taktilis kommunikációs jelzések. Kitér a könyv az akusztikus távolságbecslésre, avagy szeretnék, ha a köztudatban elterjedne a hosszú fehérbotra ragasztott piros csíkok, sávok szimbóluma, amely a siketvakságról küld üzenetet.

Irigykedhetünk is egy kicsit, amikor arról olvashatunk, hogy USA-ban és Kanadában a látássérült és a siketvak személyek igényeit figyelembe véve vibrotaktilis jelzés segíti a gyalogosokat. Az átkelőhelyeknél a jelzőlámpa oszlopára felszerelt készüléken egy nyíl alakú gomb mutatja az átkelés lehetőségének irányát, egyben rezgéssel is jelez a vak, a siketvak személynek.⁵⁹

A siketvakokat érintő, fontosabb jogi változások:

- 2007-ben csatlakoztunk a jelnyelvi tolmácsszolgálatok országos hálózati működéséhez.
- 2008 -as évtől szervezetünk már pályázati nyertesként biztosította a jelnyelvi tolmács szolgáltatást siket- siketvak személyek számára. Szintén ennek az évnek az eredménye, hogy a látássérültek elemi rehabilitációját biztosító országos szolgáltatói rendszer kialakításánál a siketvak célcsoportra vonatkozó fejlesztési irányok is eredményesen kiépítésre kerültek. Számukra a mai napig fejlesztő jellegű rehabilitációs szolgáltatásokat biztosítunk. Pályázati úton az Egyesület ettől az évtől kap támogatást siketvak személyek rehabilitációs fejlesztésére. A szolgáltatás magába foglalja a speciális kommunikációs módszerek oktatását is.

⁵⁹ Varga Anna: Felnőttkorú siketvak személyek tájékozódás és közlekedés tanítása, 2021.

- 2009. november 9-e kiemelkedő jelentőségű napként kerülhetett be a magyar fogyatékosügyi jogalkotás történetébe. Az Országgyűlés elfogadta a magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló törvényt. Erről a Szociális és Munkaügyi Minisztérium honlapja is hírt ad, hiszen a siketvak személyek jogait először rögzítik Magyarországon törvénybe. Ennek része a siketvak személyek számára biztosított kommunikációs akadálymentesítés is. 2011-től végrehajtási rendelet szabályozza a tolmácsszolgálatok működését, mely siketvak személyek fogadása esetén szakmai feltételrendszereket határoz meg.

-Szervezetünk, a Siketvakok Országos Egyesülete 2012-ben Grundtvig élethosszig tartó tanulási kapcsolatok program keretében csatlakozott egy olyan nemzetközi programsorozathoz, melynek célja, hogy az európai partnerszervezetek által létrehozott szakmai együttműködés keretében az ENSZ egyezmény esélyegyenlőségi területeit felülvizsgáljuk. A felülvizsgálat célja, hogy pontosítsuk e területek milyen szempontból megfelelőek a siketvak személyek egyenlő esélyű hozzáférhetőségének biztosításához, mik azok a hiány területek, melyek kiegészítésre szorulnak és mindezek mérhetőségét hogyan határozhatjuk meg bizonyos indikátor rendszerek felállításával. A program alapvető célja, hogy 2013. elején e szakmai munka folyamányaként elkészüljön egy olyan átfogó kutatás és tanulmány, hogy eredményeivel az Európai Parlament döntéshozóit keressék meg, mely megvalósítása érdekében már konkrét lépések is születtek. Az első évben még a százat sem érte el a beadott pályázatok száma (98 pályázat). A záró évben, 2013-ban viszont 232 pályázat érkezett, egyre színesebb és változatosabb témákban. A Grundtvig programot a Tempus Közalapítvány kezeli.⁶⁰

-Jelnyelvi tolmácsok speciális kommunikációs továbbképzésére 2014-ben 3.000 e/Ft, 2015-ben 22.000 e/Ft költségvetési támogatást kapott a Siketvakok Egyesülete az Emberi Erőforrások Minisztériumától (szerződés szám: 3895/2015). Ebből jeltolmácsolásra, továbbképzésre 1.902 e/Ft használható fel.

-FSZK 21581/16-os számú kiegészítő támogatást kaptak még az EMMI megbízásából és nevében eljáró Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft., mint lebonyolító, a „Jelnyelvi Tolmács Szolgálat működtetésére” címen nyújtott tolmácsolási óraszámhoz kötött, vissza nem térítendő támogatást. 2015-ben 5.914 e/Ft.⁶¹

⁶⁰ <https://www.compassgyesulet.hu/index.php/erasmus/grundtvig>
<https://www.tka.hu/palyazatok/5852/grundtvig---eredmenyek-es-hatasok>

⁶¹ SVOE 2015 évi beszámoló, statisztikai számjel: 18061031-9499-529-01

-Az egyesületben 2015. június 01-től kezdte meg újonnan működését a szolgáltatás, a Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft. nyertes pályázatának támogatásával. A szolgáltatás működését négy főállású jelnyelvi tolmács biztosítja. Legfőbb cél, hogy nyújtsanak kommunikációs akadálymentesítést a megfelelő kommunikációs csatornák alkalmazásával. Ezt követően 2018-ban több hasonló tárgyú szakmai képzés lebonyolítása keretében garantáltuk az előírásoknak megfelelő, szolgáltatásonként 2 fő jelnyelvi tolmács biztosítását országosan.

-2015 májusában előadóként vett részt a SVOE a Deafblind International Bukarestben megrendezett nemzetközi konferencia programján.

-2016. november 23. Az Európai Parlament állásfoglalása a jelnyelvekről és a szakképzett jelnyelvi tolmácsokról értékes útmutatást és feladatokat határozott meg. Fel kell lépni a fogyatékoságon alapuló megkülönböztetés ellen, a fogyatékosággal élő személyek önálló életet élhessenek, biztosítani kell az akadálymentes hozzáférhetőséget, amely kiterjed az információ és a kommunikáció hozzáférhetőségére. A szakképzett jelnyelvi tolmácsok egyenrangúak a tolmácsokkal. Hangsúlyozza, hogy szakképesítéssel rendelkező és professzionális jelnyelvi tolmácsokra van szükség, stb.⁶²

- 2020. január 1.-től a Fot törvény módosítása tartalmazza a szolgáltatás kötelező érvényű biztosítását látássérült, valamint siketvak személyek számára. Szintén a törvény tárgyevi részletszabályozása rögzíti a siketvak személyek számára biztosított speciális szolgáltatás feltételrendszerét, mint például:

a 10.pont alatt: Siketvak személy ellátása esetén szükséges végzettségek: minimum 3 éves gyakorlattal rendelkező gyógypedagógus, siketvak személyek rehabilitációjában vagy 3 éves gyakorlattal rendelkező szakember, siketvak személyek alternatív kommunikáció fejlesztése területén, vagy 3 éves gyakorlattal rendelkező látássérült és halmozottan sérült személyek elemi rehabilitációs trénerre.⁶³

-2021.01.01-től lépett hatályba a 2020. évi CLXXI. törvény, mely eltörli a komplex minősítéssel rendelkező rehabilitációs, illetve rokkantsági ellátásra jogosultságot szerettek kereseti korlátját.

-2021-ben a Magyar Parlament elfogadta a jelnyelvi törvény módosítását. Ez nagyon jó hír, kedvező a siket, a nagyothalló, a siketvak jelnyelvi vagy írótolmácsolást igénybe vevő embereknek. A Parlament döntése alapján a jelnyelvi törvény módosítása, a kiegészítő óraszámok emelése két szakaszban megy végbe:

Első szakasz: 2022. január 1-én indul

⁶²<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IP0442&from=IT>

⁶³Magyar Közlöny 244. szám, 490/2020 Kormány rendelet 10.sz. mellélet

Második szakasz: 2023. január 1-én.⁶⁴

-Említésre méltó, hogy egyesületünk tagjai számos rendezvényen, kiránduláson, értékes kiállításokon, sétákon vettek részt. Bátran megvallható, hogy hasznosak, jó hangulatúak voltak ezek a programok. Több esetben „meglepetésekkel” is kedveskedett egyesületünk, mint pl: fagyfaltozás, lángosozás, stb.

Végezetül megjegyzem, avagy csak halkán kérdezem: Jelentős számban talákoztam kutakodásaim közben olyan lelkes, tenni akaró és alapokat lerakó emberekkel, akik értékes lépéseket tettek a siketvakokért, akiknek odaadó munkája megteremtette a feltételeket a tanulásra, fejlődésre, kitartó munkájuk segítette és segíti e fogyatékossgal élő emberek beilleszkedését a társadalomba, miért is nem neveznek el őrölük is utcát, teret, avagy bármilyen helyszínt.....?

⁶⁴<https://sinosz.hu/modosult-a-jelnyelvi-torveny-sok-pozitiv-valtozas-lesz/>